
Hegel'in Ceza Teorisi Üzerine

On Hegel's Theory of Punishment

FEHMI ÜNSALAN

Kocaeli University

Received: 19.04.2020 | Accepted: 28.06.2020

Abstract: It can be said that the discussions on punishment are based on politico-theological frameworks of its era. Hegel's theory of punishment gains its meaning in a similar context. Hegel draws attention with the proposal that crime and hence punishment should be redefined radically in the light of the transformations of modernity. In this study, Hegel's theory of punishment in the context of rights and recognition will be positioned historically. It will be tried to discuss how Hegel is based on a constructive concept unlike the general tendency that shows punishment as a result and a manifestation of justice. Hegel argues that revising old forms is not enough when discussing crime and punishment at a time when capitalism and a constitutional state order are slowly spreading all over the world. According to Hegel, punishment in the modern world is not an outcome in the context of the crime determined through what it should be, but rather the act that makes crime possible.

Keywords: G.W.F. Hegel, punishment, crime, modern theories of crime.

Giriş

Ceza pratiklerinin ortak kökenlerinin insan kadar eski olduğunu söylemek mümkün. Benzer biçimde ceza kavramı ve cezalandırmayı meşru kılacak yasaların dayanağı üzerine derinlikli tartışmalar felsefe tarihi boyunca yapılmıştır. Günümüzde cezanın neligi sorusu etik, psikoloji, eğitim bilimleri ve hukuk felsefesini ilgilendirdiği kadar siyaset felsefesini de ilgilendirmektedir. Hangi disiplin konu edinirse edinsin, tartışmaların hepsinde cezanın işlevi ve cezalandırmanın meşruiyeti sorgulanır. Bu anlamda ceza teorileri özleri itibariyle devlet teorileri ile benzerlik göstermekte ve çağa özgü siyasal-teolojik mirasın izlerini taşımaktadır. Hegel'in ceza teorisi de benzer bir bağlamda anlamını kazanır. Hegel birey ile toplum arasındaki ilişkinin yeniden düzenlendiği modern dönemde kendini gösteren dönüşümler ışığında cezanın ve dolayısıyla suçun kökensel olarak yeniden tanımlanması gerektiği önerisi ile dikkat çekmektedir. Bu çalışmada Hegel'in hak ve tanınma bağlamında temellendirdiği ceza teorisi öncelikle tarihsel olarak konumlandırılmaya çalışılacaktır. Ardından cezayı bir sonuç; adaletin bir tecellisi olarak gösteren genel eğilimden farklı olarak kurucu bir kavram olarak nasıl temellendirildiği tartışılmaya çalışılacaktır. Hegel kapitalizmin ve anayasal bir devlet düzeninin yavaş yavaş tüm dünyaya yayılmakta olduğu bir dönemde suç ve cezayı tartışırken eski biçimlerin yeniden söz konusu edilmesinin ve daha ileri giderek kutsalın akıl ile ikame edilmesinin yeterli olmadığını ileri sürer. Hegel'e göre modern dünyada ceza, olması gereken aracılığıyla belirlenen suç bağlamında bir sonuç değil aksine suçü mümkün kılan edimdir.

Modern Ceza Teorisinin Felsefi Temelleri ve Hegel'in Ceza Teorisinin Kökenleri

Adaleti sağlamak anlamında ceza tartışmalarının temelinde *Eski Abit*'teki "göze göz diş diş" mantığı yatmaktadır. Bu yaklaşımın kökenleri tarih öncesi dönemlere kadar götürülebilir.¹ Bu temel mantık ışığında

¹ Söz konusu yaklaşımın ilk örnekleri M.Ö. 3000'lere; Hammurabi Kanunları'nın da gerisine kadar götürülebilir. "göze göz, diş diş ifadesi" aslen Mezopotamya toplumlarında gözleri dağlama, dili, kulakları veya dudakları kesme gibi surette kalıcı iz bırakan cezalandırma tekniklerinin kullanılmasından türemiştir (Roth, 1995). Bu düşünce benzer bir biçimde Hesiodos tarafından Theogonia'da dile getirilir: "...Klotho, Lahkesis ve Atropos'tur adları. Tanrılara, insanlara karşı işlenen her suçü onlar izler ve suçlü kim olursa olsun cezalandırmadan geçmez öfkeleri". Felsefe söz konusu olduğunda Sokrates öncesinde adalet (di-

suçun ceza aracılığıyla telafi edilmesi ve böylece mutlak anlamda adaletin² sağlanması amacı güdülmektedir. Buna karşılık modern hukukun ortaya çıkması ve Aydınlanma sonrasında kendini gösteren toplumsal dönüşümlerin etkisi cezayı kabul gören anlamından farklı olarak toplumsal bir düzenleyici; bir eğitim aracı olarak görmeyi sağlamıştır. Bu durum ceza tartışmalarının asli olarak meşruiyet ve toplumsal fayda üzerinden düşünülmesini beraberinde getirmiştir.

Cesare Beccaria'nın *Suçlar ve Cezalar Hakkında* başlıklı çalışması modern ceza hukuku tartışmalarını belirleyen temel metin olarak öne çıkar.³ Dahası Beccaria'nın da aralarında bulunduğu Klasik Ceza Hukuku Okulu'nun etkisi modern dönemin baskın düşünce biçimi olarak öne çıkmaktadır. Bu okulun etkisi felsefe tarihinde ceza kavramını önemli bir mesele olarak gören Hobbes, Grotius, Locke, Montesquieu, Rousseau, Kant, Fichte ve Bentham gibi modern dönem filozoflarının düşüncelerinde kendini göstermektedir.⁴ Hegel'in ceza teorisinin temelleri Alman İdea-

ke) kavramını felsefi anlamda kullanan ilk filozof Anaksimandros'tur. Anaksimandros'a göre adalet "apeiron" ile ilişkilidir ve adalet "cezanın çekilmesi; kefaretin ödenmesi" anlamlarına gelecek bir biçimde kullanılmıştır: "Varolanlar neden meydana gelmişlerse yok olduklarında zorunlu olarak onlara geri dönerler zira böylece onlar zamanın düzenleyişine göre birbirlerine karşı haksızlıklarının cezasını (adikia) ve kefaretinin öderler (Peters, 1967, p. 39).

² Mutlak ceza teorisine kefaret teorisi de denmesinin sebebi suç ve cezanın bir tür karşılıklık esasına dayandığının varsayılmasından kaynaklanır. Bu karşılıklık iki biçimde kendini gösterir: İntikam ve cezalandırma. Mutlak ceza teorileri toplumun faydasını ön plana çıkaran çağdaş görelî teorilerden cezayı başlı başına bir amaç olarak görmeleri ve toplumsal faydadan çok suçluyu temel almaları bakımından ayrılmaktadırlar.

³ Beccaria'nın ceza hakkında görüşleri temel olarak Hobbes, Locke, Montesquieu gibi önemli siyaset felsefecilerinin düşünceleri etrafında şekillenmiştir. Özellikle Rousseau ve toplumsal sözleşme düşüncesinin bu teoride en belirgin etkiyi gerçekleştirdiği söylenebilir. *Suçlar ve Cezalar Hakkında* temel olarak akla ve modern anlamda insanlık idesine dayanan bir cezalandırma sisteminin ilkelerinin neler olacağı sorusu etrafında şekillenir. (Beccaria, 2003). Beccaria'ya göre cezalandırma ilkesi yasal olarak düzenlenmeli; yargı sistemi adil olmalı, davaların kısa sürede sonuçlanacağı bir sistem kurulmalı, insanlık dışı her türlü uygulama yasaklanmalı ve hukuk bağlamında keyfiyet tamamen ortadan kalkmalıdır. Beccaria'nın ceza kuramı üzerine bkz. (Retornaz, 2014).

⁴ Klasik Ceza Hukuku Okulunun felsefi temellerini iki felsefi kol oluşturmaktadır. Bu kollardan ilki doğal hukuk düşüncesi temellidir ve Grotius, Hobbes, Locke, Rousseau ve Fichte tarafından savunulan ceza vermek hakkının meşruluğunu toplum sözleşmesine dayandıran sözleşmecileri ve Kant ve Alman İdealistlerinin de aralarında bulunduğu cezanın meşruluğunu adaleti sağlamanın bulduğunu iddia eden adaletçileri kapsamaktadır. Diğer kol ise Beccaria'nın ile Bentham'ın başını çektiği, cezalandırmanın meşruluğunu toplumsal yararada bulan Faydacı Hukuk Okuludur. Klasik Ceza Hukuku Okulunun dayandığı ilke ve kavramların çok büyük kısmının doğal hukuk düşüncesi kaynaklı olduğu söylenebilir: "bu bağlamda, aslında Klasik Ceza Hukuku Okulu Aydınlanma döneminde ortaya çıkmış rasyonel tabii hukuk doktrinine dayanmaktadır" (Küçüktaşdemir, 2014).

lizmi bağlamında süregiden felsefi tartışmaların yanı sıra Aydınlanma etkisinde kendini gösteren klasik ceza hukuku tartışmalarına dayanmaktadır (Hassamer, 1990, p. 187). Başka bir ifade ile Hegel'in ceza teorisinin arka planında iki grup düşünür ön plana çıkmaktadır: İlk gruptaki düşünürler Hegel'in ceza teorisinin felsefi temellerini tespit etmek bağlamında öne çıkan Hobbes, Locke, Rousseau, Kant ve Fichte'nin başı çektiği filozoflardır. Kendinden önceki bu isimlerin kurucu siyaset felsefesi tartışmalarının ışığında Hegel'in özgün bir hukuk felsefesi ve buna bağlı bir ceza teorisi düşünmesi mümkün olmuştur. İkinci grup düşünürler ise Hegel'in ceza kavramı bağlamında eleştirisini yaptığı kendi döneminin düşünürleridir. Hegel'in *Hukuk Felsefesinin Prensipleri* başlıklı çalışmasında başta Beccaria olmak üzere Ernst Ferdinand Klein, Anselm Feuerbach ve diğer teorisyenler olarak sınıflandırılırlar.

Modern siyaset felsefesinin kurucusu olarak kabul edilen Thomas Hobbes cezayı kamu otoritesi tarafından yasa ihlali olarak görülen şeyi yapmış veya ihmal etmiş olan birine, insanlar itaate daha eğimli olsunlar diye, aynı otorite tarafından yapılan bir kötülük olarak tanımlar (Hobbes, 2007, p. 218). Bu anlamda cezanın temel işlevi adalet sağlamakdan ziyade toplumun itaate daha eğilimli olması anlamında terbiye edilmesidir. Hobbes'a göre devletin ya da onu temsil edenin ceza vermek için sahip olduğu hak uyrukların herhangi yetkisine ve ihsanına dayanmaz. Bu hak daha ziyade doğal durumda herkese ait olan hakkın kendisinden türemektedir: "(Ç)ünkü uyruklar egemene bu hakkı vermemişler; sadece, kendi haklarını bırakırken, bütün uyrukların koruması amacıyla egemenin uygun göreceği şekilde kendi hakkını kullanması için onu güçlendirmişlerdir". (Hobbes, 2007, p. 219) Daha açık bir ifade ile egemenin cezalandırma hakkı değil cezalandırma gücü vardır. Dolayısıyla Hobbes'a göre egemen tarafından cezalandırılacak bir yurttaştan cezaya itaat ve bağlılık beklenmesi saçmadır. Ceza ile tehdit edilen birinin bakış açısından cellat katilden daha meşru veya yetkili görünmez. Bu nedenle suçlunun, hükümetin ceza uygulayıcısına uyması da beklenmez çünkü ortada aslen bir savaş hali bulunmaktadır ve Hobbes'a göre savaş halinde adaletten söz edilmez. Benzer bir biçimde Locke'a göre siyasal iktidar tanımı gereği ölüm cezası da dâhil olmak üzere cezalandırma ve bununla ilgili kanun yapma hakkına sahiptir (Locke, 1980, p. 9). Locke'un ceza teorisi bu anlamda modern politika

felsefesinin gelenekten kopuşunun bir ifadesi olarak öne çıkmaktadır. Egemene bu cezalandırma yetkisini kim vermektedir? Hobbes'un iddiası ile örtüşür bir biçimde Locke'a göre de cezalandırma hakkı doğal durumdan kaynaklanmaktadır. Kişilerin doğa tarafından kendilerine verilmiş cezalandırma hakkını bir egemene devretmeleri sonucu cezalandırma kamusal bir anlamda kendini göstermektedir.⁵ Locke cezanın bir yasaya uygun düzenlenmesi ve bu yasa aracılığıyla devletin doğa yasasını yerine getirmesini gerektiğini iddia eder.

Hobbes ve Locke'un ceza teorileri temel olarak cezalandırmanın doğal durumdan devşirilmiş ve sözleşme aracılığıyla bir egemene devredilmiş yetki olarak ele alınması gerektiği noktasında birleşirler. Ancak kendisi de bir sözleşmeci olan Rousseau'ya göre ceza söz konusu olduğunda doğal durumun sözleşme tarafından devralınması fikri saçmadır. Bu yüzden Hobbes'un ve Locke'un ileri sürdüğü haliyle güç ile ceza arasında bir ilişki varsayılması sorunludur. Güçlü olmak beraberinde haklı olmayı getirmez. Kişi "yalnızca meşru güçlere itaat etmek zorundadır".⁶ Bu da Rousseau düşüncesi bağlamında genel irade ve kamusal bir hukuku devreye sokmak anlamına gelmektedir.⁷ Ancak genel iradeye dayanan bir kamusal hukuk aracılığıyla idam gibi kökten bir cezalandırma bile egemen tarafından gerçekleştirilen birer cinayet olmaktan çıkıp büyük suçlar karşılığında verilen bir cezaya dönüşebilir.⁸ Rousseau ile cezalandırma artık doğal durumdan devşirilen bir yetki olmaktan ziyade pozitif yasa ile ilgili bir hale gelmiştir.

Hobbes, Locke ve Rousseau cezayı temel olarak cezalandırma hakkı üzerinden ele almaktadırlar. Bu bakımdan cezanın işlevi daha ziyade ikinci planda kalmaktadır. Bu noktada Kant'ın ceza üzerine görüşlerinde ce-

⁵ "Ve böylece doğa durumunda "bir insan diğeri üzerinden güç uygulayarak egemen olur" ancak bu egemenlik bir suçlu ele geçirildiğinde kişinin hararetli kavgalar veya kendi arzusunun yarattığı sınırsız taşkınlık olarak kendisini gösterecek mutlak veya keyfi bir egemenlik değil sadece onu cezalandırma amacı güden ve soğukkanlı akıl ve vicdan tarafından yönetilen; suç ile orantılı bir biçimde telafi ve engelleme amacıyla suçluya yaptırım uygulamaya yarayan bir egemenliktir". (Locke, 1980, p. 10)

⁶ Locke'a göre yargılama egemen varlığa bırakılmıştır ancak egemen varlığın kendi başına kullanamayıp başkasına da devredebileceği bir haktır. Bkz. (Locke, 1980, p. 47).

⁷ "Yurttaş bütün yasaları, hatta isteği dışında onananları, herhangi bir tanesine aykırı davranınca kendini cezaya çarptıran yasaları bile onanmış olur. Devletin bütün üyelerinin değişmez istemleri genel istemdir; üyeler onun gölgesinde hem yurttaşlar hem de özgür" (Rousseau, 2006, p. 103).

⁸ Rousseau'ya göre idam, otorite kıyafeti giymiş bir cinayet değildir aksine, ceza eylemi meşru bir otorite tarafından yapıldığında karakterini tamamen değiştirir.

zalandırma hakkında ziyade cezanın işlevine odaklanması bakımından farklıdır. Kant ceza konusunu temel olarak *Ahlak Metafiziği* adlı eserinde tartışmakta ve ceza ile ahlak yasası arasında doğrudan bir ilişki bulunduğunu iddia etmektedir. Kant'a göre kişinin eylemi akıl yasasında temellenen özgürlük ışığında ele alınmalıdır. Başka bir ifade ile Kant kişiyi eylemlerinden sorumlu tutar (Kant, 1991, p. 55). Kant'ın bu görüşleri kişinin özgür bir iradesi olduğu kabulüne dayanır. Suç işleyen birey toplumsal sözleşmeye aykırı davranarak bir anlamda doğal duruma dönmektedir ve artık ahlaki bir varlık olarak kabul edilemez. Kişi suç işleyerek sözü edilen kötülüğü aslında kendisine yapmaktadır. Bu bakımdan filozofun ahlak metafiziği ile örtüşen bir yaklaşım söz konusudur. Kant düşüncesinde ahlak doğrudan kişinin kendisini, hukuk ise ötekini merkeze aldığından hukuk ahlaki önceler, dolayısıyla her ne kadar suç ahlaki olarak kişinin kendisi ile ilgili bir durum olsa da sonuç olarak başkasına yönelik olduğu için suçluya suçu işlemiş olduğu için ceza verilmek zorundadır. Ancak Kant'a göre bir insan başkalarının amaçları uğruna salt bir araç muamelesi göremez, başka bir ifade ile suçlu salt hukukun nesnesi olarak kabul edilemez. Bu yüzden ceza yasası da ahlak yasası gibi kategorik olmalıdır. Eğer adalet ortadan kalkarsa dünya üzerinde insan yaşamının hiçbir değeri kalmayacaktır. Bu sebeple bir suçlunun cezasının affedilmesi hiçbir koşulda mümkün değildir. Kant bu iddiasını temellendirmek adına iki örnek önerir. İlk örnek şöyledir: Bir suçlunun üzerinde tehlikeli deneyler yapılması ve böylece bilim insanlarının kamu yararına olacak yeni şeyler öğrenmelerinin sağlanması; şansı yaver gider ve hayatını sürdürmeyi başarır- sa suçunun bağışlanması teklif edilebilir midir? Eğer bir mahkeme buna benzer bir öneriyi kabul ederse, yani adalet herhangi bir şey karşılığında satın alınır, ceza araçsal bir şeye dönüşeceğinden artık işlevini yerine getirme niteliğini yani adaleti sağlama işlevini yitirecektir. Bu da kabul edilebilir değildir. İkinci bir örnekte Kant kurgusal bir ada topluluğu üzerinden sorgulama gerçekleştirir: Söz konusu ada topluluğu üyelerinin onayıyla dağılmayı kabul etse bile (örneğin bir adada yaşayan insanlar dağılmaya ve dünyanın kalanına yayılmaya karar vermiş olsalar bile) hapis- hanede bulunan son mahkûmun cezası infaz edilmelidir. Böylece kamu suçluya yapmış olduğu eylemin haklı karşılığını vermiş olur. Suçlunun kamunun dağılmasından istifade ederek cezasının infazının durdurulması

için tek tek insanlara baskıda bulunma hakkı olamaz (Kant, 1991, pp. 140-141). Bu iki örnek göstermektedir ki Kant'a göre cezanın işlevi esasında adaleti sağlamaktır. Bu anlamda Kant'ın ceza kuramının kefaretçi⁹ (redemptionist) bir yapısı olduğu belirgin olsa da söz konusu kefaret fikrinin doğrudan suçun ceza aracılığıyla temizlenmesi anlamında bir kefaret değildir. Daha ziyade maksim aracılığıyla belirlenen kamusal cezalandırmanın gerçekleşmesi anlamında bir kefaret fikridir.

Yukarıda ele alınan filozofların düşünceleri, ki sayıları artırılabilir, dönemin ceza felsefesi üzerine temel bir fikir vermesi bakımından önemlidirler. Erken modern dönemden itibaren ceza üzerine düşünen filozofların temel çabası yurttaşlık fikrine uygun bir cezalandırmanın nasıl olması gerektiği ve cezalandırma yetkisinin yenilenen iktidar biçimlerine nasıl devredilebileceği sorusu etrafında dönmektedir. Ancak bu noktada genel bir eğilim olarak politik meşruiyet bağlamında suçlunun edilginleştirildiği bir tavırla karşılaşmaktadır.¹⁰ Hegel düşüncesinin bu anlamda özgün yanının bir yurttaş olarak suçluyu göz önünde bulunduran diyalektik bir sorgulama çabası olduğu ifade edilebilir. Hegel erken dönem çalışmalarından başlayarak cezanın kurucu rolünü öne çıkarma çabasıdır. Bunun da geleneksel kefaretçi yaklaşımın yeniden düşünülmesi ile mümkün olacağını ileri sürmektedir.

Hegel'in Erken Dönem Ceza Düşüncesi

Hegel'in ceza kuramı *Hukuk Felsefesinin İlkeleri*'nde son biçimini almış olsa da daha önce kaleme aldığı metinlerde bu düşüncenin temel izlerini bulmak mümkündür. 1798 tarihinde kaleme aldığı "Hıristiyanlığın Tini ve Kaderi" başlıklı erken dönem çalışmasında Aydınlanma ve özellikle Kant'ın etkisinde biçimlenen akıl sınırları dâhilinde bir din düşüncesini tartışırken modern cezalandırma biçimlerine de değinmektedir. Genç Hegel'e göre bir suçu cezalandırmak söz konusu olduğunda ve çağın eğilimlerine uygun biçimde evrensel yasaya koşulsuz boyun eğildiğinde süre-

⁹ Kant *Ahlak Metafiziği* başlıklı çalışmasında cezalandırma ve af yetkisini tartıştığı bölümde kefaret düşüncesini olumlayan iddialar dile getirirse de aynı metinde cezayı yorumladığı başka yerlerde cezanın geleceğe dönük olarak caydırıcılığından da bahsetmektedir. Bu anlamda Kant düşüncesinin klasik anlamda bir kefaretçi yapısı olduğunu söylemek mümkün değildir.

¹⁰ Bu noktada yukarıda dile getirilen Hobbes düşüncesindeki kendini koruma ilkesi bağlamına doğrudan olmasa da dolaylı olarak suçlunun politik meşruiyetinden söz edilebilir.

cin Kant'ın iddia ettiğinin aksine araçsal bir mekanik zorunluluğa göre işlemesi kaçınılmazdır. Bu da belirli suçlara belirli cezalar verilmesini; farklı farklı gerçekliklere sahip olmalarına rağmen tüm suçların niceliksel olarak özdeş kabul edilmesini de beraberinde getirecektir. Bunun asli nedeni yasanın kategorik bir biçim olarak kabul edilmesinin suçun kişiselleşmesini ortadan kaldırıyor olmasıdır. Hegel Aydınlanmanın ileri sürdüğü aklın evrenselliğine dayanan kategorik bir yasa altında kişiliğin yok olmaya mahkûm olduğunu düşünmektedir. Evrensel bir yasanın ışığından bakınca her insan ayrı bir atomdur; yalnız bir bireydir. Ayrıca söz konusu kategorik yasallık altında asla başkalarına kefarete edilemez; kişi hiçbir şekilde İsa gibi başkalarının günahlarını telafi edemez. Gerçekte her suç kendisine karşılık gelen cezayı bir olumsuzlama olarak içermekte; suç ve ceza arasındaki bu karşılıklılık sonucu bir uzlaşma ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden ceza zorunlu olarak suç eylemini takip etmelidir. Hegel'in buradaki düşünsel tavrı ilk bakışta "göze göz diş diş" ilkesine benzetilebilir zira bu noktada Yunan tragediyalarında görülen cezalandırmaları örnek olarak göstermektedir: Tragedyalarda bir suçun cezası evrensel yasa tarafından değil kader tarafından belirlenir. Ceza bir emsal değildir. Bu yüzden sadece suçu işleyen kişiye ait; ona özgün olmalıdır. Ceza suç kadar gerçektir ve somut; evrensel yaşamın bireysel olanla birleşmesini mümkün kılandır. Bu yüzden işlenen günah, günahın neden olduğu yaralanma ve karşılığında verilen ceza bir bütün olarak yaşama müdahale olarak kabul edilmelidir. Başka bir deyişle kişinin işlediği suç sadece onun bir hatası olmakla kalmaz; aynı zamanda evrensel yaşamda bir yaraya yol açar. Çünkü yaşam bir bütündür ve suç bütünsel olan bu yaşama zarar verir. Kendisi somut ve çok yönlü olan yaşamın bütünselliği açısından ceza aracılığıyla adalet kaba soyut ve tek yönlü ve insan doğasının tek bir yönünü temsil eder görünmektedir. İyileşmenin yani yaşamın kendine ait olmayı yani suçu ortadan kaldırabilmesi ancak ve ancak "aşk" ile mümkündür. Sadece aşk aracılığıyla kader ile uzlaşılır (Hegel, 1996, p. 218, 224-230). Hegel'in gençlik dönemine ait bu düşünceler Alman Romantizmi'nin etkisinde kendini gösteren Aydınlanma karşıtı tavrın bir yansımasıdır.¹¹

1805 yılında yani *Tinin Fenomenolojisi*'nden iki yıl önce Jena'da kaleme aldığı *Tin Felsefesi* başlıklı metin Hegel'in cezayı suçun tanınması üzerin-

¹¹ Bkz. Harris, 1993. Ayrıca bkz. Dickey, 1987.

den ele alması bakımından ayrıca dikkat çekicidir. Bu metinde karşılaşılan düşünsel dönüşümün temel nedeni Jena süreci ile birlikte artık Hegel düşüncesinin bir yaşam felsefesinden bir tin felsefesine doğru evrilmesi olarak görülebilir. Bu yüzden eskiden aşk ve kader üzerinden tartışılan suç kavramı artık hak ve tanınma üzerinden ele alınmaktadır.¹² Cezanın yaşamı tamamlayıcı işlevi artık hakkın tanınma ile ortaya çıkması sürecinin bir unsuru haline gelmiştir:

Gerçekleşmiş bir suç, kendini evrensel istem olarak bilmekte olan bir ötekini arzusuna rağmen kendisini kendisi için bir birey olarak bilen arzusudur. Ancak bu suç evrensel arzunun canlanması, hareketlenmesi, uyarılmasıdır da. Evrensel arzu etkindir. Tanınmış etkinlik evrensel bir bireysel değil. Başka bir ifadeyle bireysel arzunun aşılmasıdır [*Aufheben*] ... “Ceza bu söz konusu tersine çevirmez, evrensel arzu ile ilgili olan bir cezalandırmadır. Cezanın özü ne [muhtemelen çığnendiği varsayılan] bir sözleşmeye dayanır ne de başkalarını caydırmaya veya suçluyu rehabilite etmeye. Cezanın özü, onun kavramı, bu geçişte yani yaralanmış evrensel tanınmanın ve uzlaşmanın tersine çevrilmesinde yatar (*anerkannt sein*). Onun intikamı kendini adalet olarak gösterir. Bu kendinde olan ve dışsal olarak zedelenmiş tanınmanın onarılması demektir (Hegel, 1983, p. 131).

Anlaşılabileceği gibi *Tin Felsefesi*'nde Hegel öz-bilinç sahibi olma iddiasındaki bireyin neden zorunlu olarak bütünsel olan ile, mutlak tin ile, bir arada düşünülmesi gerektiğini açıklamaya çalışmaktadır. Bu yüzden suç ve ceza diyalektik olarak bir arada düşünülmesi gereken kavramlardır ve doğaları gereği herhangi bir yasayı öncelemektedirler. Suç ancak ve ancak suçu işleyen suç eyleyen “kişi” olarak tanındığı ve iradesi geçerli ve evrensel sayıldığı sürece mümkündür. Bu yüzden örnek olarak orta çağlarda aşiretlerin kanuni otorite olarak kabul edildiği dönemlerde süregiden kan davaları birer suç olarak görülemez.

***Hukuk Felsefesi*'nde Ceza Düşüncesi**

Hegel *Hukuk Felsefesinin Prensipleri* başlıklı çalışmasında ceza tartışmasına son biçimini verir. Hegel düşüncesi bağlamında hukuk felsefesinden bahsedildiğinde söz konusu olan bir yasalar sisteminin nasıl kurulaca-

¹² Aşk kavramının Hegel'in erken dönem düşüncesi bağlamında anlamı üzerine bkz. Ünsalan, 2007.

ğı değildir. Sözü edilen özneleşme sürecinde ahlakın (Moralität) kurucu rolünün ne anlama geldiği sorusu ile başlayarak bir etik yaşamın (Sittlichkeit) olanağına doğru ilerleyen spekülâtif bir sorgulama inşa etmektedir. Ancak böyle bir sorgulama sonrasında haklar ve özgürlükler arasındaki ilişkinin anlaşılması mümkün olacaktır. Soyuttan somuta yönelen bu hareket hukukun tarihsel olarak nasıl kurulduğunu ve modern anlamda nasıl bir anlam kazandığını kavramayı olanaklı kılmayı amaçlar. Bu noktada düşünceyi özgün kılan asli kavram *tanınma* kavramıdır. Hegel'e göre hak aracılığıyla evrensel yasa fikrine dayanan ancak süreç içinde onu açacak olan bir tanınma durumu ortaya çıkar. Modern devletin de temelinde yer alan söz konusu tanınma durumu aracılığıyla farklı olanların birbirine kategori olarak hoşgörülü davranması gerektiğini söyleyen moral ilke aşılır. "Öteki"nin özgür kişi olarak kabul edilmesi mümkün olur. Başka bir ifade ile tanınma hakkı etik bir yaşamın inşa edilmesinin olanağıdır. Suç ve ceza tartışması da bu bağlamda özgün yanını ortaya koyar.

Hegel'e göre kendilik, içinde bulunduğu ilksel soyutluğu gerçeklik düzeyinde etkinleşerek aşabilir. Bunu ise özgür iradesini kendi dışında şeylere yönlendirerek başarabilir. Başka bir ifade ile soyut bir arzu formundaki kendilik bir dışsallık aracılığıyla kişi haline gelir. Kişileşme sürecinde sözü edilen dışsallık kendilik dolayımı anlamındaki *mülkiyet* aşamasıdır. Yani arzu kendini kendi dışsal edimini mülkiyetine dönüştürerek kişi kılar. Kendine şeyler aracılığıyla, onları "ben"e ait kılarak gerçeklik verir. Ancak bu aşamada bir özgürlükten söz etmek mümkün değildir. Özgürlük ancak bu ilksel dolayımın öncelikle soyut hak¹³, ardından ahlak ve sonrasında etik aracılığıyla olumsuzlanması ile mümkündür. Haksızlığın ve ona bağlı olarak suç ve cezanın kavram olarak ortaya çıktığı yer tam da burasıdır. Bir ilksel dolayım olarak mülkiyet tanınma aracılığıyla bir hak olarak belirir. Kişinin mülkiyet iddiası aynı zamanda tanınma açısından kurucu olan bir sözleşme fikrini beraberinde getirir. Ancak mevcut biçimiyle mülkiyet beyanı sözleşmenin tek tarafı olarak kurulduğunu göstermektedir. Sözleşmenin bir öteki arzu tarafından tasdik edilmesi

¹³ Burada mülkiyet ile kastedilen genel anlamıyla iyeliklidir. Kendi dışındaki dünya ile karşılaşan arzu soyut düzeyde hak yeteneğini de kapsamaktadır. Hegel'e göre soyut ya da biçimsel olarak ifade edilebilecek düzeydeki hak kişi olmanın soyut temelini oluşturur: "buna göre tüzenin buyruğu şudur: Bir kişi ol ve başkalarına kişiler olarak saygı duy". (Hegel, 2006, p. 336)

veya bozulması da mümkündür ancak sözleşmenin bozulması ile bir haksızlık ortaya çıkacaktır.¹⁴

Tanınma sürecinde sözleşmenin bozulması, kişinin mülkiyetinden yoksun bırakılması ya da kişinin başkasının mülkiyetine el uzatması, zor edimi olarak nitelenir. Hegel'e göre zor aracılığıyla hak kendi kendisinin karşıtı haline gelir. Başka bir ifade ile hak bu dolayım aracılığıyla soyut bir belirlenim olmaktan çıkarak mutlak anlamda ortadan kaldırılamama halini aşar.¹⁵ Hakkın olumsuzlanması ve böylece bir dolayım kazanmasını sağlayan bu zor aynı zamanda hakka bir müdahale olması bakımından ilksel düzeyde suç kavramını da beraberinde getirir: "(İ)lk zor edimi, özgür biri tarafından uygulanan ve somut anlamındaki özgürlüğün belirli varlığını, hak olarak hakkı çiğneyen şiddet olarak suçtur". (Hegel, 2006, pp. §93, §95) İlk zorun yani suçun bir dolayım ihtiyacı vardır: Kendi olumsuzluğunun olumsuzlanması. Peki bu nasıl mümkündür? Zorun kendini olumsuzlaması yani kendini kavramda yok etmesi, olgusal düzeyde zorun zor yoluyla ortadan kaldırılmasını gerektirir. Bu anlamda ikinci zor ilkinin ortadan kaldırmak anlamında dolayım olarak ele alınmalıdır. Nasıl ki suç soyut hakkın olumsuzlanmasını ve dolayım kazanmasını mümkün kılan anlamında olumlu şey ise cezalandırma da suçun olumsuzlanmasını mümkün kılan olumlu şeydir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken şey Hegel'e göre tam tersinin de benzer biçimde geçerli olmasıdır: "Suç edimi ceza ile bir olumsuzlama olarak karşılaşacak bir ilk, olumlu bir şey değildir; tersine, olumsuz bir şeydir, öyle ki ceza yalnızca olumsuzlamanın olumsuzlamasıdır".(Hegel, 2006, p. §97)¹⁶ Yukarıdaki karmaşık mantık hak-suç-ceza arasındaki ilişkinin diyalektik yapısını ve göreliliğini kabaca özetlemektedir: Hak suç aracılığıyla, suç ise ceza aracılığıyla

¹⁴ "Haksızlık kasıtsız haksızlık, dolandırıcılık ve suç-ceza ilişkisi olarak kendisinin gösterir. "İstencim (...) şiddete uğrayabilir, öte yandan şiddet yoluyla herhangi bir iyeliğin ya da olumlu varlığın [edinilmesinin] koşulu olarak bir özveride ya da bir eylemde bulunmaya götürülebilir, ona zor uygulanabilir". (Hegel, 2006, p. §90)

¹⁵ "Bir suç yoluyla herhangi bir şey değiştirilir ve şey bu değişim içinde varolur; ama bu varoluş kendi kendisinin karşıtıdır ve bu düzeye dek kendi içinde hiçtir. Hiçlik hakkın hak olarak ortadan kaldırılmış olmasıdır. Başka bir deyişle, hak saltık bir şey olarak ortadan kaldırılamaz ve böylece suçun etkisinin özüdür. Ama hiç olan kendini böyle olarak sergilemeli, eş deyişle kendini kendisi çiğnenebilir olarak ortaya koymalıdır". (Hegel, 2006)

¹⁶ "Çiğnemenin olumlu varoluşu yalnızca çiğneyenin tikel istenci olarak vardır. Bu yüzden bunun belirli ve varolan bir istenç olarak çiğnenmesi başka türlü geçerli olacak olan suçun ortadan kaldırılması ve hakkın yerine getirilmesidir". (Hegel, 2006, p. §99)

dolayım kazanmaktadır. Bu yüzden ne suçun ne de cezanın “olması gereken” bir mutlaklık tarafından; bir ide veya bir rasyonalite tarafından belirlenen anlamlara sahip olduğu söylenemez. Tersine Hegel öncüllerinden ve çağdaşlarından farklı bir biçimde suç ve cezanın neliğine dair modern bir tartışmanın zorunlu olarak felsefi tarihsel bir okumayı gerektirdiğini ileri sürmektedir.

Hegel’e göre modern ceza tartışmasının temel sorunu kavramın soyut düzeyde sorgulamaya tabi kılınmadan Aydınlanmanın etkisinde reflekslerle ele alınması ve sonrasında doğrudan meşruiyet, kefarete veya rehabilitasyon ile ilişkili olarak sorgulanmasından kaynaklanmaktadır. Ancak tüm geleneksel değerlerin ve eski formların alt üst olduğu, yaşamın olduğu kadar düşünmenin de biçim değiştirdiği modern dünya söz konusu olduğunda bu sorgulama biçiminin yeterli olmayacağı açıktır. Hegel bu tümeleşik itirazını daha açık kılmak adına döneminin önemli hukuk kuramcılarında Ernst Ferdinand Klein ve Anselm Feuerbach’ın düşüncelerine yönelik eleştirilerine bakmak gerekir. Hegel’e göre Klein ve Feuerbach gibi düşünürlerin görece cezalandırma teorilerinde öne çıkan rehabilitasyon teknikleri; gözdağı verme adına önerdikleri yasalar ve yurttaşlık eğitimi odaklı cezalandırma biçimleri iddia edilenin aksine insan onurunu eski tip kefarete temelli cezalandırma biçimlerinden daha çok yaralamaktadırlar. Bu noktada Hegel’in tam olarak ne demek istediğini biraz açmak gerekir.

Hegel çağının hukukçularının temel sorununun onların “ceza”nın ne anlama geldiğinin sorgulanmamaları olduğunu düşünür. Ceza bir kavram olarak ortadadır ancak içeriksizdir. Klein’a göre hem suç hem de ceza kötü şeylerdir ve bir kötülüğü bir başkası ile gidermeye çalışmak absürttür.¹⁷ Hegel, Klein’in buradaki temel hatasının işlenen bir suçun salt suçlu ile mağdur bağlamında düşünülmesi olduğunu ileri sürer. Bu tek taraflı düşünce suçun mutlak bir anlam kazanmasına neden olmaktadır. Bu da suç ile ceza arasındaki karşılıklı ilişkiyi görünmez kılmaktadır. Bu yüzden kendi mutlaklıkları bağlamında hem suç hem de ceza salt kötü şeyler olarak belirlemektedir. Ancak Hegel’e göre suç doğası gereği suçlu ile mağ-

¹⁷ Ernst Ferdinand Klein, *Grundlinien des gemeinen deutschen und preussischen peinlichen Rechts*, 1796 (akt. Merle, 2009, p. 132) Merle’nin çalışmasında Hegel’in Klein eleştirisi üzerine kısa bir inceleme bulmak mümkündür.

dur arasındaki bir ilişkiyi değil aslen suçlu ile yasa arasındaki bir ilişkiyi ifade eder:

Önemli olan ne yalnızca bir kötülük ne de şu ya da bu iyiliktir; tersine, çevresinde her şeyin döndüğü nokta haksızlık ve türedir. (...) yüzeysel bakış açısı suçta birincil ve tözsel yaklaşım olarak türenin nesnel irdelenişini bir yana bırakır ... ahlaksal bakış açısının, suçun öznel yanının uyarılara ve duygusal güdülerin us karşısındaki güçlerine ilişkin, düşünceler üzerine ruhbilimsel zorlamalara ve etkilere ilişkin önemsiz ruhbilimsel tasarımlarla karışmış olarak özsel yan yapılmasıdır (Hegel, 2006, p. §99).

Hegel'e göre kişi suç işleyerek hak ile olan ilişkisini ortadan kaldırmıştır ve bu ilişki ancak ceza aracılığıyla yeniden tahsis edilebilir. Başka bir ifade ile cezalandırma suçlunun yeniden hak ile ilişkisinin kurulmasını sağlamak açısından onurlandırıcı bir edimdir. Klein'in düşüncesindeki sıklık; hakkın arzusunun bir ifadesi olarak düşünülememesinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla Klein ve onun gibi düşünen kuramcılar cezayı mutlak anlamda olumsuz bir şey olarak düşünmekte ve değerlendirmelerini ceza kavramının içeriğinden bağımsız bir şekilde, salt olumsuz karakterinden türetmektedirler. Böyle bir bakış açısından Hegel'in çözmek istediği sorunun ne olduğunu görmek bile mümkün değildir". (Dyde, 1898, p. 64)¹⁸ Hegel'e göre ceza ne yalnızca birine yapılan kötülük ne de iyiliktir. Tersine ceza asli olarak hak ve hukukun neligi ile ilgilidir. Klein'in iddiasının dayanağı olan zeminde yani cezanın mağdur ile ilişkili olduğu durumlarda aslen söz konusu olan bir öç almadır. Öç alma yoluyla ancak ve ancak kisasın sağlayacağı öznel bir tatmin mümkündür: "Kendini hakkın kendi kendisi ile gerçek uzlaşmasına, *Cezaya* dönüştürür". (Hegel, 2006, p. §255) Ancak Hegel'e göre modern dünyada ne öç almaya ne de kahramanlıklara yer vardır¹⁹. Aksine modern dünya özgürlük için evrensel bir yasaya sahip olunması gerektiğini düşünenlerin dünyasıdır.

¹⁸ Dyde'in çalışması konu üzerine sonraki birçok çalışma için temel referans niteliği taşımaktadır. Ayrıca suçun ve cezanın söz konusu ikili anlamları üzerinde detaylı bir tartışma için bkz. Steinberger, 1983, pp. 861-864.

¹⁹ "Haksızlığın ortadan kaldırılmasının tek yolu öznel çıkar ve şekilden olduğu gibi gücün olumsuzluklarından da kurtarılmış olan ve bu sayede öç almak yerine ceza verebilen bir hukuk sistemini mümkün kılmaktır. Burada ilk olarak tikel öznel istenç olmasına karşın genel olarak evrenseli isteyen bir istenç için istem yatar". (Hegel, 2006, p. §103) Hegel'e göre suçun kamasallığı modern zamana aittir; kahramanlık çağlarında yurttaşlar sarayın üyelerinin birbirlerine karşı işledikleri suçlardan ötürü kendini incinmiş olarak görmezler (Hegel, 2006, p. §218)

Benzer bir bakış açısı Feuerbach'a yapılan eleştirinin de odağını oluşturmaktadır. Cezayı öncelikle bir gözdağı olarak gören Feuerbach'a göre eğer bir kişi söz konusu gözdağına rağmen suç işleyecek olursa ardından cezanın gelmesi kaçınılmazdır. Suçu işleyen bunun sonuçlarını önceden bilmektedir. Hegel'e göre modern cezalandırma teorilerinde çok kabul gören bu yaklaşım özünde insanın özgür olmadığını varsaymaktadır ve salt olumsuz bir şey olarak görülen ceza aracılığıyla bir zorlama, korkutma amacı gütmektedir. Yani bir kötülük tasarımı aracılığıyla kişinin suç işlemesini engellemeye çalışmaktır söz konusu olan. Ek olarak Hegel'e göre hak ve hukukun kişi tarafından korku ile özdeşleştirilmesi rasyonel olana uygun olarak görülemez: "(C)ezayı bu yolda temellendirmek bir köpeğe sopayı kaldırmakla birdir ve insana onuru ile özgürlüğü ile değil ama bir köpek gibi davranmaktır. Gözdağı (...) türeyi bütünüyle bir yana atar".(Hegel, 2006, p. §99) Ona göre suç bir kaynaktan beslenmez. Dolayısıyla insanların ona yaklaşmasını engelleyerek yok edilebilecek bir kökeni yoktur. Cezayı bir korku aracı olarak kullanmak hukuku kötüye kullanmak anlamına da gelmektedir. Hukukun görevi insanları korkutarak suç işlemelerini engellemek değil adaleti sağlamaktır.²⁰ Bir suçun nasıl cezalandırılacağı ise yalnızca düşünce yoluyla bulunamaz: "Tersine (cezalandırma) için pozitif belirlenimler zorunludur. Eğitimin ilerlemesi yoluyla suç üzerine görüşler yumuşar ve bugün artık cezalandırma yüzyıl önce olduğu denli sert değildir. Değişen tam olarak suçlar ya da cezalar değil ama ilişkileridir". (Hegel, 2006, p. §69) Bu olumsal durum açıkça şundan kaynaklanır: Suç soyut düzeyde tekil bir hak ihlalidir. Gözden kaçırılması gereken başlangıç noktası burasıdır. Ceza söz konusu olduğunda asıl olan suçun bir kötülük üretimi olarak değil aksine hakkın çiğnenmesi olarak ortadan kaldırılması gerekliliğidir zira ancak böyle bir bakış açısından olumsallığı aşabilecek bir nesnel kavrayış mümkündür: "Kıyas kavrama göre alındığında çiğnemenin çiğnenmesidir ve belirli-varlığa göre su-

²⁰ "Suçun ortadan kaldırılması hakkın bu dolaysızlık alanında ilk olarak *öç*'tür. Karşılık verme olarak belirmesi bağlamında içeriğine göre hukuksaldır. Yargıçların ve yasaların olmadığı toplumlarda ceza her zaman *öç* biçiminde kendini gösterir: Suçların *crimina publica* değil ama *privata* olarak kovuşturulduğu ve cezalandırıldığı yerlerde ceza henüz kendisinde *öç*-ten kurtulacak bir zemin bulamaz (...) Eğer toplum kendinde zayıf ise o zaman cezalar yoluyla örnek gösterilmesi zorunlu olur çünkü cezanın kendisi suçun örneğine karşı bir örnektir. Ama kendi içinde sağlam olan toplumda suç işlenmesi öylesine zayıf bir şeydir ki bu edimin ortadan kaldırılması buna göre ölçülmelidir". (Hegel, 2006, p. §218)

çün nitel ve nicel olarak belirli bir alanı olduğu için, belirli-varlık olarak olumsuzlanmasının da böyle belirli bir alanı vardır". (Hegel, 2006, p. §101)

Suçlunun eylemine gelince, onda yalnızca suçun kavramı değil, bireyin istenci de yatmaktadır. Bu yüzden cezanın suçlunun kendi hakkını kapsıyor olması gerçeği suçlunun ussal bir varlık olarak onurlandırılmasını da gerektirir. Başka bir ifade ile suçlu suç edimi olarak kendini gösteren istencin tanınması dolayısıyla kendisi olur. Bu yüzden eğer cezanın kavramı ve cezalandırmanın ölçütü söz konusu edimin kendisinden türetilmiyorsa onurdan yoksun kalacaktır: "Eğer salt zararsızlaştırılması gereken zararlı bir hayvan olarak görülürse ya da caydırma ve iyileştirme amacıyla ele alınırsa eşit ölçüde onursuzlaştırılacaktır". (Hegel, 2006, p. §100) Aslında Hegel burada Beccaria'nın idam cezasının adil olamayacağı zira bunun toplumsal sözleşmeye uymayacağı iddiasını eleştirmektedir. Beccaria'ya göre sözleşme tarafından kurulmuş bir toplumda kimse kendi ölümüne onay vermeyeceğinden ölüm cezası toplumsal sözleşmenin askıya alınması anlamına gelecektir. Bu yüzden idam cezası sözleşme ile çelişmektedir. Hegel'e göre bu bakış açısı temelde sorunludur: "Devlet genel olarak bir sözleşme değildir (...) ne de koşulsuz tözsel özü tekil üyeler olarak bireylerin yaşam mülkiyetlerinin korunması ve güvenliğidir. Tersine, devlet daha yüksek bir kendiliktir ki, giderek bu yaşam ve mülkiyet üzerinde bile hakkı vardır ve onlardan özveride bulunmayı ister". (Hegel, 2006, p. §100) Beccaria'nın iddia ettiği şekliyle suçlunun cezasına onay vermesi gerektiği düşüncesi zaten suçun işlenmesiyle verilmiştir. Suç kendisini, kendi doğasını, suçlunun istencinde göstermektedir. Benzer biçimde suçlunun neden olduğu hak çiğnenişinin ortadan kaldırılması ceza aracılığıyla sağlanacaktır: "Beccaria'nın istediği şey, insanın cezalandırılmak için onayını vermesi gerektiği, bütünüyle doğrudur ama suçlu edimi yoluyla daha şimdiden bu onayı vermiştir. Suçun doğası da tıpkı suçlunun kendi istenci gibi suçlunun yol açtığı hak çiğnenişinin ortadan kaldırılmasıdır" (Hegel, 2006).

Son olarak ceza kuramı söz konusu olduğunda temel düzeyde sorgulanması gereken bir soru öne çıkmaktadır: Varsayıldığı biçimiyle suçtan cezaya gitmek aslında mümkün müdür? Hegel'e göre suçtan cezaya gitmek yani geniş anlamıyla bir kefaret hiçbir zaman tam anlamıyla mümkün olamaz. Suç ve ceza arasında hiçbir zaman sonuna dek yaklaşlamayan bir

mesafe yer almaktadır²¹. Benzer biçimde “cezanın karşılığının verilmesini ya da “kisas”ı (hırsızlığa hırsızlık, soyguna soygun, göze göz, dişe diş, ki burada eylemi yapan üstelik tek gözlü vb. olarak da tasarlanabilir) saçmalık olarak göstermek de oldukça kolaydır. Mevcut haliyle kefarete ve kısasın suç ile ceza arasında bir iç eşitlik sağlayabileceği varsayılmış ve bir sözleşme yoluyla evrensel bir çözüm sunabileceği kabul edilmiştir.²² Cezanın bir kısas boyutu olması gerektiği kaçınılmaz bir olgudur; kimse bunu reddedemez. Hegel’e göre de kısas ayrı görünen ve ayrıca birbirlerine karşı ayrı dışsal varoluşlara sahip olan iki belirlenimin yani suç ve cezanın iç bağıntısı ve özdeşliğidir. Peki suçtan cezaya giderek kısası sağlamak mümkün değilse yapılması gereken nedir? İşte bu noktada yukarıda kabaca özetlenmeye çalışılan soyut hak kuramı yeniden devreye girer: Aslında suçun olumsuzlanması olarak cezadan giderek kısas belirlenmektedir: “Suçlu yaptığının karşılığını gördüğü zaman bu ona ait olmayan yabancı bir yazgının görünüşünü taşır. Ama ceza gene de gördüğümüz gibi yalnızca suçun belirişidir. Daha açık bir deyişle birinciyi zorunlu olarak varsayan ikinci yarıdır ... (K)arşılık vermeyi yerine getiren şey kişisel değil ama kavramın kendisidir”. (Hegel, 2006, p. §101) Bu nokta Hegel’in ceza kuramının temel odağını teşkil eder. Ceza ile suç arasındaki ilişki özellikle modern kuramcılarının varsaydığının aksine ceza aracılığıyla suçun dolayım kazandığı bir ilişkidir. Bu da suçu suç olarak belirleyen belirli ahlaki bir normdan ziyade kısas olarak koyulmuş ceza olduğunu göstermektedir. Ahlak ancak cezanın açtığı yolun tanınması dolayısıyla mümkün olacaktır: “Suçta ortadan kaldırılan dolaysızlık ceza yoluyla eş deyişle bu hiçliğin hiçliğe indirgenmesi yoluyla olumluluğa götürür, ahlaka”. (Hegel, 2006, p.

²¹ Hegel’e göre bir cezanın nicel yanı hiçbir kavram belirlenimi için nicel kılınamaz çünkü tüm olumsal koşullara rağmen karar keyfidir. Bu noktada yasalara karşı onların eksiksiz olmadığı zemininden getirilecek eleştiriler de anlamsızdır zira yasanın eksiksiz olduğunu varsayan kabul ile çelişmektedir. (Hegel, 2006, p. §214)

²² “Suç durumunda salt dış özgül yan açıkça yeter ve eşitlik yalnızca özsel olan yan için, suçlunun hak ettiği şey için temel kural olarak kalır. Ancak bu durum sadece şekil açısından ki bir yanda hırsızlık, soygun ve öte yanda para cezası, hapis vb. arasında tam bir eşitsizlik vardır; ama bunlar değerlerine göre, eş deyişle hak çığnelemeler olma evrensel özelliklerine göre karşılaştırılabilir şeylerdir. Böylece yukarıda belirtildiği gibi bu değerlerinin eşitliği açısından yaklaşık bir şey araştırmak anlağın sorunudur. Eğer suçun bir olumsuzlanmasının kendinde var olan bağlantısı ve sonra değer düşüncesi ve suç ve cezanın değerlerine göre karşılaştırılabilirlikleri anlaşılıyorsa o zaman (Klein) gerçek bir cezada yalnızca kötülüğün izin verilmeyen bir eylem ile keyfi bağıntısını görmek olanaklı olabilir”. (Hegel, 2006, p. §101)

Ş104)²³ Cezalandırma ile otorite neyin yapılıp neyin yapılmaması gerektiğini belirler. Burada söz konusu olan Feuerbach'ın ileri sürdüğünün aksine kişiyi ceza ile korkutarak suçtan caydırma değil cezalandırma aracılığıyla ahlaki olarak neyin suç olarak belirleneceğini gösteren bir tanınmadır. İşte Hegel'in ceza teorisinin özgün yanı, suç ile ceza arasındaki nedensellik ilişkisini ters yüz eden tanınma dolayımına yapılan vurgudur.

Sonuç Yerine

Hegel'in ceza teorisi erken dönem siyaset ve hukuk kabullerinden farklı olarak hak olgusunun devinimi bağlamında ve tanınma mekaniği üzerinden ilerlemektedir. Hegel bu düşünme süreci aracılığıyla cezanın kendini adaletin tecellisi olarak gösteren bir sonuç olmaktan ziyade yasa bağlamında kurucu bir edim olarak temellendirilebileceğini düşünmektedir. Hegel'in bu iddiası özgün olmakla birlikte iki açıdan da oldukça önemlidir: Düşünüre göre modern yaşamın beraberinde getirdiği köklü dönüşümlerin ihtiyaç duyduğu düşünme, var olan kabullerin ötesinde bir kavrayışı zorunlu kılmaktadır. Bu ise aydınlanma örneğinde karşılaştığı biçimiyle kutsal olanın veya doğalın akıl ile ikame edilmesi ile çözülebilecek bir sorun değildir. Ceza fikrinin de yeniden düşünülmesinin asli gerekçesi budur.

Hegel'e göre ceza, normatif aracılığıyla belirlenmiş olan suç ile ilişkili bir sonuç değildir. Ceza, doğası gereği suçu mümkün kılan negatif edimdir. Hegel bu iddiasıyla bir taraftan cezalandırmanın norm belirleyici gücüne diğer yandan ise yasanın ilişkisel yanına vurgu yapmaktadır. Bu yüzden cezanın tanınması aracılığıyla suçun tanımlanması temel normun diyalektik doğasını anlamayı mümkün kılar. Ayrıca suçlunun ahlaki ve rasyonel bir birey olarak kabul ediliyor olması ve suçun toplumsal bir hastalık, cezanın da bu hastalığın tedavisi olmadığını ileri sürmesi Hegel'i suç biliminin teorik öncülerinden biri olarak öne çıkarmaktadır.

²³ Sıradan bir bilimde ... suç durumunda ulusların ve bireylerin evrensel duygularının olduğu suçun cezası *bak ettiği ve suçlunun yapmış olduğunun ona yapılması gerektiği* olduğu gösterecektir ... ama eşitlik belirlenimi ile karşılık verme tasarımına büyük güçlük getirilir. Çünkü cezanın belirlenmesinin nitel ve nicel anlamda hukuka uygunlukları Hegel e göre olgunun tözsel yanından sonra gelmektedir. Yani "cezanın evrenselini belirlemek için olanlardan daha başka ilkelerin aranması mümkün olsa da evrensel ilke varlığını sürdürür. (Hegel, 2006, p. Ş101)

Kaynaklar

- Beccaria, C. (2003). *Suçlar ve Cezalar (Robert Badinter'in Önsözüyle)* (Z. Özbayrak, Trans.). Ankara: Çağdaş Hukukçular Derneği.
- Dickey, L. (1987). *Hegel: Religion, Economics, Politics 1770-1807* Cambridge: Cambridge University Press.
- Dyde, S. W. (1898). Hegel's Conception of Crime and Punishment. *The Philosophical Review*, 7(1), 62-71.
- Flechtheim, O. K. (1947). Hegel and the Problem of Punishment. *Journal of the History of Ideas*, 8(3), 293-308.
- Harris, H. S. (1993). Hegel's Intellectual Development to 1807. In F. C. Besier (Ed.), *The Cambridge Companion to Hegel*. Cambridge University Press.
- Hassamer, J. (1990). German Legal Philosophy and The Criminal Law. *Tel Aviv University Studies in Law*, 187-194.
- Hegel, G. W. F. (1983). *Hegel and The Human Spirit: A Translation of The Jena Lectures on The Philosophy of Spirit (1805-6) with commentary by Leo Rauch*. Detroit: Wayne State University Press.
- Hegel, G. W. F. (1996). The Spirit of Christianity and It's Fate. In R. Kroner (Ed.), *Early Theological Writings*. University of Pennsylvania.
- Hegel, G. W. F. (2006). *Tüze Felsefesi* (A. Yardımlı, Trans.). İstanbul: İdea.
- Hinchman, L. P. (1982). Hegel's Theory of Crime and Punishment. *The Review of Politics*, 44(4), 523-545.
- Hobbes, T. (2007). *Leviathan* (S. Lim, Trans.). İstanbul: YKY.
- Kant, I. (1991). *The Metaphysics of Morals* (M. Gregor, Trans.). United States of America: Cambridge University Press.
- Küçüktaşdemir, Ö. (2014). Aydınlanma ve Ceza Hukuku. *TBB Dergisi*(113), 57-98.
- Locke, J. (1980). *Second Treatise of Government*. Indiana: Hackett Publishing Company.
- McTaggart, J. E. (1986). Hegel's Theory of Punishment. *International Journal of Ethics*, 4(6), 479-502.
- Merle, J. C. (2009). *German Idealism and The Concept of Punishment* (J. J. Kominkiewicz, Trans.). New York: Cambridge University Press.
- Peters, F. E. (1967). *Greek Philosophical Terms: A Historical Lexicon*. New York: New

York University Press.

- Retornaz, E. A. (2014). Beccaria'nın Hapis Cezasına Bakışı Üzerine Bir Değerlendirme. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*(112,), 93-106.
- Roth, M. (1995). Mesopotamian Legal Tradition and The Laws of Hammurabi. *Chicago-Kent Law Review*(71), 19-22.
- Rousseau, J. J. (2006). *Toplum Sözleşmesi* (V. Günyol, Trans.). İstanbul Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Steinberger, P. J. (1983). Hegel on Crime and Punishment. *The American Political Science Review*, 77(4), 858-870.
- Ünsalan, F. (2007). *Hegel'in Erken Dönem Metinleri Üzerine Bir İnceleme*. Kocaeli.

Öz: Cezalandırma üzerine tartışmaların özü itibarıyla devlet teorileri ile benzerlik gösterdikleri ve her ikisinin de dile getirildikleri çağın siyasal-teolojik çerçevelere dayandığı söylenebilir. Hegel'in ceza teorisi Hegel'in ceza teorisi tam da böyle bağlam içinde anlam kazanır. Hegel birey ile toplum arasındaki ilişkinin yeniden düzenlendiği modern dönemde kendini gösteren dönüşümler ışığında cezanın ve dolayısıyla suçun kökensel olarak yeniden tanımlanması gerektiği önerisi ile dikkat çekmektedir. Bu çalışmada Hegel'in hak ve tanınma bağlamında temellendirdiği ceza teorisi öncelikle tarihsel olarak konumlandırılmaya çalışılacaktır. Ardından cezayı bir sonuç; adaletin bir tecellisi olarak gösteren genel eğilimden farklı olarak kurucu bir kavram olarak nasıl temellendirildiği tartışılacaktır. Hegel kapitalizmin ve anayasal bir devlet düzeninin yavaş yavaş tüm dünyaya yayılmakta olduğu bir dönemde suç ve cezayı tartışırken eski biçimlerin revize edilmesinin; daha açık bir anlatımla ise kutsalın akıl ile ikame edilmesinin yeterli olmadığını ileri sürmektedir. Hegel'e göre modern dünyada ceza, olması gereken aracılığıyla belirlenen suç bağlamında bir sonuç değil aksine suçu mümkün kılan edimdir.

Anahtar Kelimeler: G.W.F. Hegel, ceza, suç, modern ceza teorileri.

